21-11-2019

Grzegorz Kaszyński
grzekasz@vp.pl

Odpowiedź na internetowe opracowanie Piotra Andryszczaka „Tetragram JHWH i Jehowa”

Materiał był wielokrotnie uaktualniany, jest poprawiany w szczegółach i ulepszany.
Ostatnia aktualizacja: 9-01-2026

Piotr Andryszczak to katolicki apologeta zajmujący się krytyką poglądów Świadków Jehowy. Internauci czytając jego stronę internetową powinni pamiętać, że nie jest ani lingwistą, ani religioznawcą.

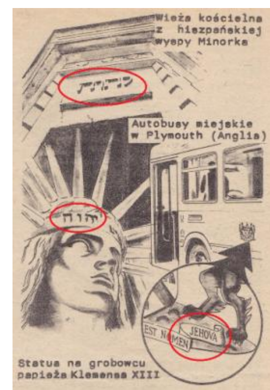
Moja odpowiedź nie wynika z zainteresowania poglądami P. Andryszczaka. Napisałem ją tylko dlatego, że poprosił mnie o to pewien internauta z Namysłowa, który sądził, że tego nie zrobię. W przyszłości nie zamierzam odnosić się do innych opracowań jego autorstwa.

Uwagi ogólne o stronie internetowej Piotra Andryszczaka:

- internauci nie mają możliwości zostawiania komentarzy
- na ma na niej adresu kontaktowego (być może adres jest podany na stronie głównej) (to nie jest zarzut, lecz charakterystyka sytuacji na tej stronie)

Pisze Pan:

„W jednej z publikacji Świadków Jehowy, w artykule o imieniu Bożym mamy pewnego rodzaju manipulację. Otóż na obrazku obok siebie zestawia się Tetragramem JHWH ze słowem "JEHOWA". Jaki to ma cel? No i jeszcze ten podpis: "Statua na grobowcu papieża". Jak widzimy, na statule mamy tetragram JHWH bez punktacji masoreckiej. Czytelnik oglądając *Strażnicę* 1980 Nr 21 na stronie 6 ma odnieść wrażenie, że Tetragram JHWH i "JEHOWA", to jedno i to samo, tzn., że Tetragram i "Jehowa", to imię Boże”.

Przedstawianie tej sprawy jako przykład ‘pewnego rodzaju manipulacji’ jest **demonizowaniem**. Tutaj dużo ważniejsze znaczenie ma to, czy poprawna jest teza zilustrowana tymi 3 przykładami. Z artykułu wynika, że one mają ilustrować *szerokie rozpowszechnienie* imienia Bożego w formie Jehowa, czego chyba Pan nie kwestionuje i co ma solidne podstawy (np. Hans-Peter MARQUARD, ***The Name Jehovah at the Time of European Reformation***, 2011, ss. 839). Dwa z tych 3 podanych przykładów wspierają tę tezę. Trzeci przykład mógłby być lepiej dobrany i być *precyzyjny* — z Tetragramem opatrzonym znakami samogłoskowymi wskazującymi odczyt „Jehowa”, bo przecież nie brakuje takich przykładów w architekturze sakralnej, numizmatyce czy literaturze religijnej i świeckiej, a także można je zobaczyć w innych numerach *Strażnicy* czy też w innych publikacjach ŚJ. Biorąc to pod uwagę, nie ma racjonalnego powodu, aby pracownicy Działu Redakcyjnego *Strażnicy* musieli dowodzić *niekontrowersyjnej* tezy o szerokim rozpowszechnieniu formy Jehowa za pomocą ‘swego rodzaju manipulacji’.

Jest możliwe, że pracownicy Działu Redakcyjnego Towarzystwa Strażnica sami zauważyli później, iż można to było przedstawić w sposób wykluczający insynuowanie manipulacji, bo w wydanej 4 lata później broszurze ***Imię Boże*** (w j. ang.) zamieścili zdjęcie tej samej statuy i napis pod nią mówi o „imieniu Bożym” (wyd. polskie: 1987, s. 6 ►).

Księdze, w Piśmie Świętym.

Fragment posągu anioła z imieniem Bożym, stojącego przy grobie papieża Klemensa XIII w bazylice św. Piotra w Watykanie

Przy pewnej uroczystej okazji Bóg

Na świecie nie ma *żadnej* takiej redakcji, która jest całkowicie wolna od pomyłek lub gaf. Dlatego brakiem realizmu i zdrowego rozsądku jest oczekiwanie, że czasopisma ŚJ zawsze i wszędzie będą zawierać poprawne informacje. One czasami zawierają pomyłki, czasem nieprecyzyjne dane lub informacje. Przez wiele lat w czasopiśmie *Przebudźcie się!* istniała rubryka „Od czytelników” i wielokrotnie pod opublikowanym listem padało takie zdanie: „Dziękujemy za to sprostowanie”. Chcę powiedzieć, że *dostrzeżenie nieprecyzyjnej informacji nie jest równoznaczne z obaleniem jakiejś doktryny*.

Jeśli ktoś żywi ***negatywne uczucia*** do jakiejś osoby lub jakiegoś ugrupowania, to zawsze będzie miał naturalną skłonność do *wyolbrzymiania* wad takiej osoby/ugrupowania i moim zdaniem tak jest w Pana przypadku.

DLACZEGO „JAHWE"?

Imię Boże w postaci „Jahwe" (czasami „Jahue") stanowi po prostu próbę wyrażenia go w sposób bliższy pierwotnej hebrajszczyźnie. Przy zapisywaniu starożytnego języka hebrajskiego nie używano samogłosek, lecz jedynie spółgłoski. W dawnych manuskryptach hebrajskich omawiane imię oddawano więc jako יהוה (JHWH), a komentatorzy biblijni częstokroć nazywają te litery „tetragramem", to znaczy „czteroliterowcem".

A więc jednak imię Boże Jahwe jest bliższe pierwotnej hebrajszczyźnie. Dlaczego więc Świadkowie Jehowy uparli się, by promować słowo "Jehowa", które jako takie nie istnieje?

Podkreślił Pan fragment „bliższy pierwotnej hebrajszczyźnie”, z czego wnioskuje, że zdaniem ŚJ „imię Boże Jahwe **jest** bliższe pierwotnej hebrajszczyźnie”. Jest to pochopny i amatorski wniosek, albo ślepe poleganie na cudzym argumencie, albo manipulacja z Pańskiej strony z 2 powodów:

1. Kontekst wcześniejszy, którego czytelnik nie widzi na powyższym obrazie tekstu (tj. s. 5, ak. 4) mówi o występowaniu formy Jahwe w *Biblii Tysiąclecia*, po czym w artykule pada pytanie: „DLACZEGO "JAHWE"?” A zatem wzmiankę o ‘***próbie*** wyrażenia imienia Bożego w sposób bliższy hebrajszczyzny’ nie należy rozumieć jako opinii ŚJ o tej formie odczytu imienia Bożego, lecz tylko jako wskazanie powodu, dla którego formę „Jahwe” zamieszczono w *Biblii Tysiąclecia*.

2. To zdanie mówi, że forma Jahwe stanowi „***próbę*** wyrażenia” imienia Bożego „w sposób bliższy pierwotnej hebrajszczyzny”. Jeśli coś jest „próbą”, nie oznacza to, że *de facto* jest ‘*bliższe* pierwotnej hebrajszczyźnie’, bo próba może być udana lub nieudana.

Co do twierdzenia, że „wyraz *Jehowa* jako taki nie istnieje”, gdyby to była słuszna przesłanka, to dopiero wtedy Pana pytanie miałoby sens. W dalszej części mojej odpowiedzi omówię ten wątek.

Tetragram: *JHWH*, który po dodaniu samogłosek przybiera postać: *Jahwe* lub (błędną) *Jehowa* [11], jest imieniem, którego znaczenie ani dokładna wymowa nie są znane. Wydaje się, że jest ono

[11] Imię *Jehowa* jest wybitnie słowem-dziwolągiem. Aby ujednolicić brzmienie i interpretację Pisma św., działająca od VIII w. po Chr. szkoła masoretów (przekazicieli tradycji) wprowadziła do tekstu wyłącznie spółgłoskowego system znaków samogłoskowych. Każdy tetragram JHWH masoreci zaopatrzyli jednak w spółgłoski pochodzące od rzeczownika Adonaj — Pan (zgodnie z fonetyką hebrajską pierwsze „a” musiało się przy tym zmienić w „e”), wskazując w ten sposób na to, że na miejscu nie wymawianego imienia Bożego należy czytać właśnie to słowo. W ten sposób wyraz *Jehowa* jako taki nie istnieje: powstał on po nieuprawnionym złączeniu spółgłosek JHWH z samogłoskami pochodzącymi z Adonaj w jedną całość (przyp. tłum.).

Zacznę od uwagi natury ogólnej: Kiedy podaje Pan cytaty wspierające własne twierdzenia, to na ogół powołuje się na… *katolickie* wydawnictwa. Jest to fatalna metodologia. To jest tak samo, jakby dajmy na to ewolucjonista krytykujący kreacjonistów powoływał się na wypowiedzi ewolucjonistów, aby obalać tezy kreacjonistyczne. Z pewnością na kreacjonistach zrobią wrażenie takie autorytety!

Tetragram: *JHWH*, który po dodaniu samogłosek przybiera postać: *Jahwe* lub (błędną) *Jehowa*

Chociaż formy „Jahwe” i „Jehowa” należą do najbardziej popularnych, ale dużym uproszczeniem byłoby mówienie, że stoimy *tylko przed tymi dwoma* alternatywami. Wedle mojego przeglądu ok. 1500-2000 samych tylko przekładów NT, które ukazały się między XVI a XXI wiekiem, tłumacze użyli w nich **310 sposobów zapisu imienia Bożego** (w 1299 przekładach w 332 językach), co dobitnie pokazuje, że uczeni nie zamykają sporu wokalizacyjnego tylko między formą Jahwe i

Jehowa. Proszę nie wyciągać błędnego wniosku, że ja mówię o sytuacji w dostępnych mss NT, lecz w *przekładach* NT. Osobnym tematem jest, czy imię Boże ma rację bytu w NT (podobną sytuację mamy w przekładach ST, a nawet jestem pewny, że ilość tych form byłaby większa). Istota sprawy tkwi w tym, że wypowiedź cytowanego katolickiego autora jest ignorancka.

1. **Abba Yahweh (יהוה)**
2. **Altíssimo Deus Yehovah**
3. **Bab-Jehová**
4. **Cehofv**
5. **Chehωfv**
6. **Chihova**
7. **Chihowa**
8. **Chihówa**
9. **Dihopa**
10. **Djahowa**
11. **エホバ 主 [=Ehoba Szŭ]**
12. **ETERNO יהוה (YHWH)**
13. **Γιαχβέ**
14. **Giê-hô-va**
15. **Há'Shem Y'H'W'H'**
16. **Herr Jehovah**
17. **Heere JaHUaH**
18. **Heeren YHWH**
19. **Iahova**
20. **Iahve**
21. **Iáhve**
22. **Иегова Яхве**
23. **'Ιεχωβά**
24. **IAUE**
25. **Iawe**
26. **Iehofah**
27. **Iehoua**
28. **Iehova**
29. **IEHOVA**
30. **IEHOVÀ**
31. **Iehōva**
32. **Iehôvah**
33. **Iéhovah**
34. **Iehovan**
35. **Iehowa**
36. **Ieoba**
37. **Ieova**
38. **Ieovau**
39. **Ihova**
40. **Ihowa**
41. **Ihovaá**
42. **IHVH**
43. **I^{adonai}HVH**
44. **Iofa**
45. **Ioua**
46. **Iouo**
47. **Íouo**
48. **イオウオ [=Iouo]**
49. **إيوُو [=Iouo]**
50. **Iova**
51. **IOVA**
52. **Jah**
53. **JAH**
54. **Jahawé**
55. **Jaheweh**
56. **Jahowa**
57. **Jahué**
58. **Йахве**
59. **Йегова**
60. **Йеһова**
61. **Яхва**
62. **Яхве**
63. **ЯХВХ**
64. **JAHUWAH**
65. **JaHVaeH'**
66. **Jahve**
67. ***Jahve***
68. **Jahvè**
69. **Jahvé**
70. **Jahvèh**
71. **ยาห์เวห์ [=Yāhweh]**
72. **Jahwe**
73. **JAHWE**
74. **Јахве**
75. **Jahuwah**
76. **Jahweh**
77. **JaHWeH**
78. **JAHWEH**
79. **Jawéh**
80. **Javè**
81. **Jehofa**
82. **JEHOFA**
83. **Jehoua**
84. **Jehouah**
85. ***Jehova***
86. **Jehova**
87. ***Jehova***
88. **JEHOVA**
89. **Jéhova**
90. **Jěhova**
91. **Jehôva**
92. **Jehová**
93. **Jehovah**
94. ***Jehovah***
95. **JEHOVAH**
96. **J^{e}HOVAH**
97. **JeHoVaH**
98. **JEHOVAH**
99. **Jéhovah**
100. **Jehovan**
101. **Jehova'n**
102. **Jehovha**
103. **Jehowa**
104. **JeHoWaH**
105. **Jēh-wah**
106. **Jeopa**
107. **Jeova**
108. **JEOVA**
109. **Jeová**
110. **JEOVÁ**
111. **Jewova**
112. **JHVH**
113. **JHWH**
114. **Jihofa**
115. **Jîho'vah**
116. **Jihova**
117. **Jihôva**
118. **Jihova Potso**
119. **Jioua**
120. **Jiova**
121. **Jiowa**
122. **Lord Jehovah Yahweh**
123. **Lord Yahweh**
124. **Lord *Yahweh***
125. **Master YHWH**
126. **Master-YHWH**
127. **Senhor *Iahweh***
128. **Senhor Deus Jeová**
129. **Senhor Jeová**
130. **Sihova**
131. **The Lord Jehovah**
132. **The Lord *Jehovah***
133. **THE LORD JEHOVAH**
134. **Xehová**
135. **Ya´wĕn**
136. **Yaave**
137. **Yaawee**
138. ***Ya, fo, fa,***
139. **Yâ - fô - fâ**
140. ヤハウエ [=Yahaue]
141. **Yah**
142. **Yáh**
143. **YAH**
144. **Yahavah**
145. **YAH'HAVAH**
146. **Yahoowaa**
147. **യഹോവ [=Yahōva]**
148. **યહોવા [=Yahōvā]**
149. **Yahowa**
150. **Yahova**
151. **यहोवा–भगवन [=Yahova–Bhagavaan]**
152. **Yahovah**
153. **YAHOVAH**
154. **YAHOWAH**
155. **YAHU**
156. **Yahuah**
157. **YAHUAH**
158. **Yahuh**
159. **Yahuh (יָהוּה)**
160. **YAHUH**
161. **Yahúh**
162. **Yahuwa**
163. **Yahuwah**
164. **YAHUWAH**
165. **YAHuWaH**
166. **YAHUWAH**
167. **YAHUWAH**
168. **Yahuweh**
169. **Yahvah**
170. **YAHVAH**
171. **Yahvé**
172. **Yahveh**
173. **Yahvéh**
174. **YAHVEH יהוה**
175. **Yah Veh**
176. ***Yah Veh***
177. **Yahvéh יהוה YHVH**
178. **Yahvehe**
179. **YAHWAH**
180. **Yahwe**
181. **YAHWE**
182. **Yahweh**
183. ***Yahweh***
184. **Yah·weh**
185. **YAHWEH**
186. ***YAHWEH***
187. **YaHWeH**
188. **YaHWéH**
189. **Yăhwēh**
190. **YâHẀëH**
191. **Yâ-hwéh**
192. **Yahweh-יָהוֶה**
193. **YAHWH**
194. **Yākóvā**
195. **Yáohuh**
196. **YAOHUH**
197. **YAUH**
198. **Yauwe**
199. **Yave**
200. **Yavé**
201. **Yaʋe**
202. **Yaw**
203. **Yawe**
204. **Yawé**
205. **YAWE**
206. ヤーヱ [=Yā-e = Yāwe]
207. **YAWEI**
208. **雅伟 [=Yǎwěi]**
209. **Yawi**
210. **耶和华**
211. **耶和华 yē hé huá**
212. **耶和華 [=Yēhéhuá]**
213. 耶和華 **[=Yēhéhuá]**
214. **Yehoba**
215. **Yehofa**
216. **Yehőfa**
217. **Yehopa**
218. **Yehova**
219. **Yehov̌a**
220. **YEHOVA**
221. **YEHOVA**
222. **Yehová**
223. **yehōva**
224. యెహోవా **[=Yehōvā]**
225. **Yehovah**
226. **Yehováh**
227. **YEHOVAH**
228. **YEHOVAH**
229. **YeHoVá-H**
230. **Yehovah (יהוה)**
231. **YēHôVâH (יְהוָֹה)**
232. **Yehovha**
233. **Yehovua**
234. **YE-HO-WV**
235. **Yehowa**
236. **Yéhowa**
237. يَهْوَهْ **[=Yehowa]**
238. ເຢໂຫວາ **[=Yehowā]**
239. **Yehowae**
240. **Yehowah**
241. **YEHOWAH**
242. **Yehuwah**
243. **Yehvah**
244. **YEHVAH**
245. **Yehóa**
246. **Yekoba**
247. **Yekova**
248. யெகோவா **[=Yekōvāv]**
249. **Yeoba**
250. **Yeof**
251. 여호와 **[=Yeohowa]**
252. **Yeôva**
253. **Yeovah**
254. **YéWà**
255. ***Yewe***
256. **Yewɔɛi**
257. **Yewɔi**
258. **Yɛwɷi**
259. ***Yẽ́woi***
260. ***Yẽwo̱i***
261. **Yewova**
262. **Y'hovah**
263. **ยโฮวะ [=Yiḥowa]**
264. **YHVH**
265. **YHVH (יהוה)**
266. **Yhwh**
267. **yhwh**
268. **YHWH**
269. ***YHWH***
270. **YHWH יהוה**
271. **Yhwh (יהוה)**
272. **YHWH (יהוה)**
273. **Y.H.W.H**
274. **Y'HWH**
275. **YHWH/Jehovah**
276. **YHWH - YEHOVAH**
277. **Yihoba**
278. **Yihova**
279. **Yihowaa**
280. **Yihováh**
281. **ᏱᎰᏩ [=Yihowa]**
282. **यिहुहा [=Yihuhā]**
283. **Yofa**
284. **Yova**
285. **Ywā**
286. **ᏳᏩ [=Ywā]**
287. **Zahova Pathien**
288. **Zehaova**
289. **Zihova**
290. **Ziouva**
291. 𐤄𐤅𐤄𐤉
292. 𐤄𐤅𐤄𐤉
293. 𐤄𐤅𐤄𐤉 **Yahweh**
294. 𐤄𐤅𐤄𐤉 **[YHWH]**
295. 𐤄𐤅𐤄𐤉 **(Yahuah)**
296. יהוה
297. יהוֹה
298. יהוָֹה
299. יְהוָה
300. יהוה
301. יְהוָה **(JHWH)**
302. יהוה **(Adonai)**
303. יהוה **IHWH**
304. יהוה **ЙХВХ**
305. **יהוה-YâHuWaH**
306. יהוה **Yahweh**
307. יהוה **(YAHWEH)**
308. יהוה **(YAUE)**
309. **יְהֹוָה:**
310. **יְהֹוָה:**

głoskowego system znaków samogłoskowych. Każdy tetragram JHWH masoreci zaopatrzyli jednak w spółgłoski pochodzące od rzeczownika Adonaj — Pan

To zdanie zawiera gafę. Nie podstawia się „spółgłosek" do Tetragramu JHWH. Powinno być: „samogłoski".

Czy prawdą jest, że '**każdy** tetragram JHWH masoreci zaopatrzyli w samogłoski pochodzące od słowa Adonaj'? Nie! Dokładna sytuacja jest taka:

JEHWAH	JHWAH	JHOWIH	JHOWAH	JEHWIH	JEHOWIH	JEHOWAH
e-a	*-a*	*o-i*	*o-a*	*e-i*	*e-o-i*	*e-o-a*
Rdz 2:4	Wj 39:30	Ps 68:21	Rdz 18:17	Pwt 9:26b	Eze 2:4	Rdz 3:14

W TM mamy 7 wersji opunktowania Tetragramu* i – jak Pan widzi – *nie mamy ani jednego przypadku*, gdzie Tetragram został opatrzony punktami samogłoskowymi *a-o-â* „od rzeczownika Adonaj", a więc wskazujący odczyt JaHoWâH. Powołuje się więc Pan na ignoranta, który zabrał głos w temacie, którego nie badał.

Żydowski prof. Jacob H. Levy napisał w swym artykule o czymś, co dotychczas przeoczał, ale uświadomił sobie: punkty samogłoskowe ***e*-o-â** przy Tetragramie **nie pochodzą od słowa *Adonaj*, bo słowu *Adonaj* towarzyszą punkty samogłoskowe *a-o-â*.**

THE TETRA(?)GRAMMATON.

In the investigation of this name, it is best to commence with it as it is found at the end of many Old Testament proper names of which it is an element—יְהוֹ. This I hold to be a genuine

(…)

The first thing which I saw, on opening my eyes, was that יְהוָֹה has *not* the vowel points of אֲדֹנָי. It has only two out of three.

Pierwszą rzeczą, którą zauważyłem i co otworzyło mi oczy, była okoliczność, że słowo יְהוָֹה *nie* ma punktów samogłoskowych od אֲדֹנָי. Ono zawiera tylko dwie z trzech.

LEVY, „Tetra(?)grammaton.", *The Jewish Quarterly Review*
Vol. 15, No. 1, Oct. 1902, s. 97-99
https://www.jstor.org/stable/1450497?seq=1#metadata_info_tab_contents

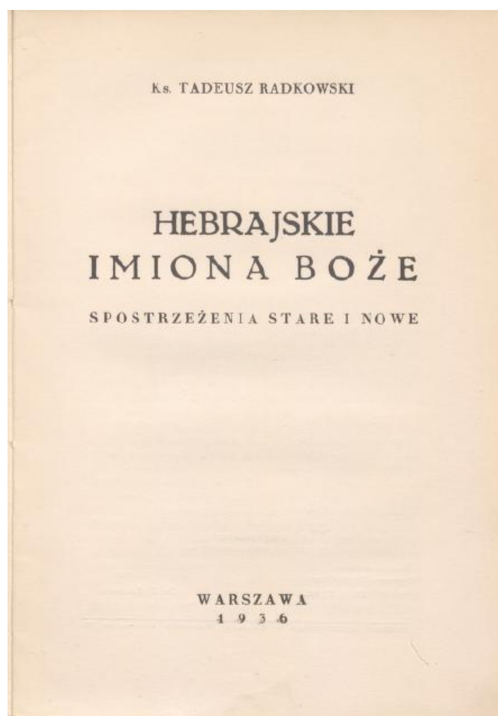
Zdaniem prof. Leviego . . .

יְהוָֹה
אֲדֹנָי
te punkty samogłoskowe nie są takie same

Zdaniem katolickiego hebraisty ks. prof. Tadeusza Radkowskiego jest to tylko „**hipoteza**", która „nie wytrzymuje krytyki" (s. 10):

Hipoteza jednak o wzięciu samogłosek z אדני dla יהוה nie wytrzymuje krytyki. Wiadomo przecież napewno, że w Biblji hebrajskiej był podstawiany wokalizm imienia אלהים pod יהוה (jeżeli przedtem stało 'Adonaj), a jednak hatef segol pod jod na szwa simplex się nie zamieniał (np. w psalm. 70, 5, 16) 2). Jak wreszcie wytłomaczyć „Jeho" na początku całej kolekcji hebrajskich imion teoforycznych?

* W Kodeksie Leningradzkim w Psalmie 144:15 występuje 8 forma: **JAHWAH** יַהְוָה (https://tanach.us/Tanach.xml?Ps144:14-144:14).

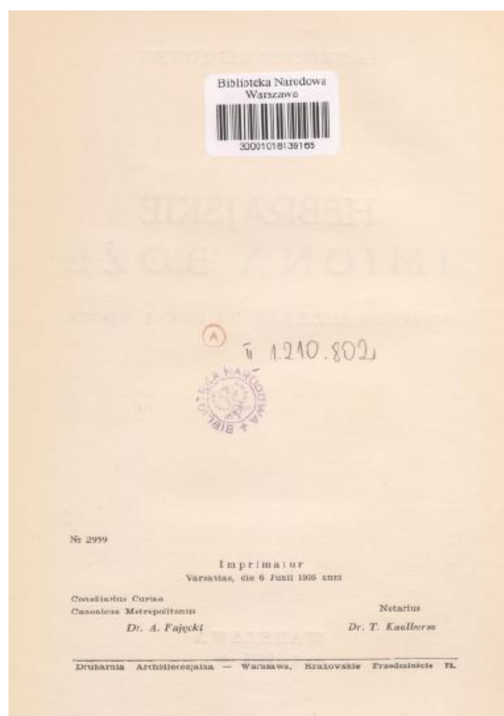

Ks. TADEUSZ RADKOWSKI

HEBRAJSKIE
IMIONA BOŻE

SPOSTRZEŻENIA STARE I NOWE

WARSZAWA
1936

Nr 2999

Imprimatur
Varsaviae, die 6 Junii 1936 anni

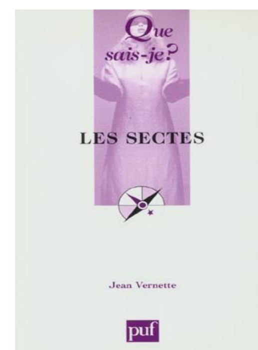
Consiliarius Curiae
Canonicus Metropolitanus
Dr. A. Fajęcki

Notarius
Dr. T. Kaelbers

Drukarnia Archidiecezjalna — Warszawa, Krakowskie Przedmieście 78.

https://polona.pl/item/hebrajskie-imiona-boze-spostrzezenia-stare-i-nowe,NzI1NTM5Njg/

Francuski duchowny katolicki Jean Vernette (1929-2002), sekretarz francuskiego episkopatu do spraw badań nad kultami i nowymi ruchami religijnymi, w swej książce z 1990 roku **Les Sectes** (Sekty) twierdził, że forma „Jehowa" jest barbaryzmem. Ale później zmienił zdanie i w ostatnim wydaniu swej książki (styczeń 2002) wycofał swą obronną argumentację na rzecz formy „Jahwe" (**Les Sectes: Que Sais-je? (2519)**, wyd. 6, Presses Universitaires de France, Paris 2002, s. 42).

Autor przypisu, na który się Pan powołuje, twierdzi dalej:

> — Pan (zgodnie z fonetyką hebrajską pierwsze „a" musiało się przy tym zmienić w „e"), wskazując w ten sposób na to, że na miejscu nie wymawianego imienia Bożego należy czytać właśnie to słowo. W ten sposób wyraz *Jehowa jako* taki nie istnieje: powstał on po nieuprawnionym złączeniu spółgłosek JHWH z samogłoskami pochodzącymi z Adonaj w jedną całość (przyp. tłum.).

Pana współwyznawca, ks. Radkowski, nie zgodziłby się z tym wyjaśnieniem, bo napisał (s. 11):

> Wszystko to nie tylko jest naciągane, ale przedewszystkiem oparte na niedowiedzionej supozycji, że punktacja masorecka dla „Jehova" wzięta została z „'Adonaj". Teorja,

Wspomniany wcześniej prof. Levy wyznał:

> **Muszę przyznać, że aż do niedawna, papugowałem tę deklarację o hybrydyzmie słowa יְהֹוָה, nie podejrzewając, że to może być faktycznie wyzwanie.**

> lesson. I must confess that, up to very recently, I parroted this statement of the hybridism of יְהֹוָה, without a suspicion that it could be effectively challenged; till, in a moment which usually comes to

Powyższy pogląd odrzuca też karaimski uczony dr Nehemia Gordon (*The Pronunciation of the Name*, http://www.karaite-korner.org/yhwh_2.pdf; https://www.youtube.com/watch?v=YfljMUR9dKA).

Czy „zgodnie z fonetyką hebrajską pierwsze „a" musiało się przy tym zmienić w „e"? To nieprawda. Szczegółowe wyjaśnienie zawiera artykuł: „hatef patah ֲ sob uma gutural alef א "torna-se um sheva sob yod?" (Czy hatef patah ֲ pod gardłowym alef א „przekształca się w szewa pod jod?), 15-01-2025, https://traducaodonovomundodefendida.wordpress.com/2025/01/15/hatef-patah-%d6%b2-sob-uma-gutural-alef-%d7%90-torna-se-um-sheva-sob-yod-updated/.

Jeśli celem naniesienia punktów samogłoskowych przez masoretów jest sygnalizowanie czytelnikom „masz czytać Adonaj", wtedy mówienie o dopasowywaniu się do jakichś reguł fonetyki jest twierdzeniem wyssanym z palca. Punkty samogłoskowe przy Tetragramie po prostu powinny być „a-o-â", ale tak nie jest. To pokazuje, że tak naprawdę cała ta sytuacja w TM nie do końca jest jasna.

Dlaczego przeciwnicy formy **Jehowa** odruchowo ją odrzucają? Bo nie biorą pod uwagę możliwości, że droga do powstania tej formy *nie przebiega przez punkty samogłoskowe przy Tetragramie JHWH w TM*.

PODSTAWA DLA FORMY „JEHOWA"

Podstawę dla pierwszych dwóch sylab w formie **Jehowa** **nie stanowią punkty samogłoskowe przy Tetragramie**, lecz *teoforyczny element* **Jeho-**, *który mamy w imionach żydowskich*.

Cyfry w nawiasach oznaczają ilość miejsc występowania danego imienia w ST. Podany przy każdym imieniu werset biblijny oznacza, gdzie po raz pierwszy występuje dane imię w ST.

1.	**Jeho**'achaz (20) 2Kl 10:35	יְהוֹאָחָז	**Jo**'achaz (4) 2Kl 14:1	יוֹאָחָז
2.	**Jeho**'adda (2) 1Kn 8:36	יְהוֹעַדָּה	*nie występuje*	——
3.	**Jeho**'addan (żeńskie) (2) 2Kl 14:2 TH-MARG.	יְהוֹעַדָּן	*nie występuje*	——
4.	**Jeho**'asz (17) 2Kl 11:21	יְהוֹאָשׁ	**Jo**'asz (47) Sdz 6:11	יוֹאָשׁ
5.	**Jeho**cadak (8) 1Kn 6:14	יְהוֹצָדָק	**Jo**cadak (5) Ezd 3:2	יוֹצָדָק
6.	**Jeho**chanan (9) 1Kn 26:3	יְהוֹחָנָן	**Jo**chanan (24) 2Kl 25:23	יוֹחָנָן
7.	**Jeho**jakin (10) 2Kl 24:6	יְהוֹיָכִין	**Jo**jakin (1) Eze 1:2	יוֹיָכִין
8.	**Jeho**jada' (51) 2Sm 8:18	יְהוֹיָדָע	**Jo**jada (5) Neh 3:6	יוֹיָדָע
9.	**Jeho**jakim (37) 2Kl 23:34	יְהוֹיָקִים	**Jo**jakim (4) Neh 12:10	יוֹיָקִים
10.	**Jeho**jarib (2) 1Kn 9:10	יְהוֹיָרִיב	**Jo**jarib (5) Ezd 8:16	יוֹיָרִיב
11.	**Jeho**nadab (8) 2Sm 13:5	יְהוֹנָדָב	**Jo**nadab (7) 2Sm 13:3	יוֹנָדָב
12.	**Jeho**natan (84) Sdz 18:30	יְהוֹנָתָן	**Jo**natan (42) 1Sm 13:2	יוֹנָתָן
13.	**Jeho**ram (29) 1Kl 22:50	יְהוֹרָם	**Jo**ram (20) 2Sm 8:10	יוֹרָם
14.	**Jeho**sef (1) Ps 81:5	יְהוֹסֵף	**Jo**sef (190) Rdz 30:24	יוֹסֵף
15.	**Jeho**szab'at [żeńskie] (2) 2Kn 22:11	יְהוֹשַׁבְעַת	*nie występuje*	——
16.	**Jeho**szafat (84) 2Sm 8:16	יְהוֹשָׁפָט	**Jo**szafat (2) 1Kn 11:43	יוֹשָׁפָט
17.	**Jeho**szeba' [żeńskie] (1) 2Kl 11:2	יְהוֹשֶׁבַע	*nie występuje*	——
18.	**Jeho**szua' (218) Wj 17:9	יְהוֹשֻׁעַ	**Je**szua' (30) 1Kn 24:11	יֵשׁוּעַ
19.	**Jeho**zabad (4) 2Kl 12:21	יְהוֹזָבָד	**Jo**zabad (11) 2Kl 12:21	יוֹזָבָד

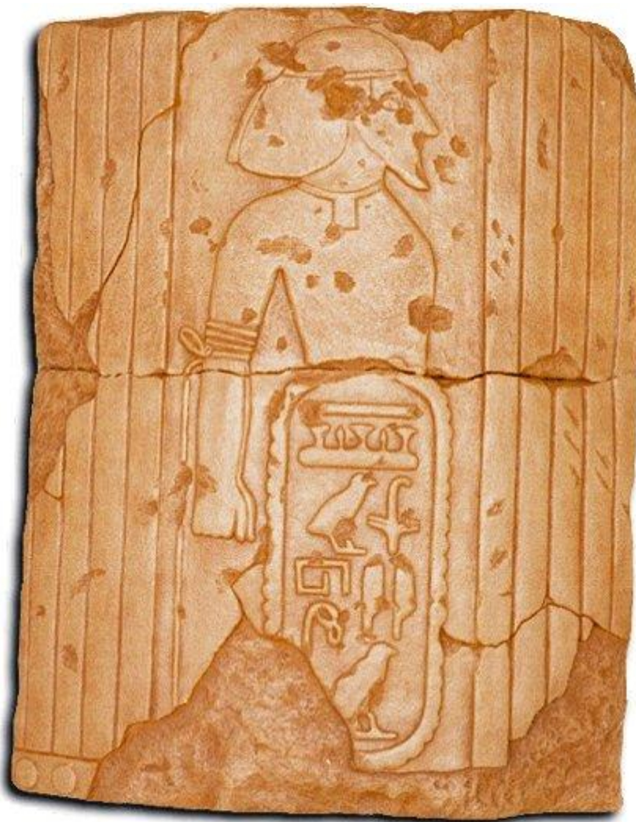
Analizowałem punkty samogłoskowe w imionach biblijnych, dzięki temu wiem, że reguły fonologiczne hebrajszczyzny nie wymuszają w nich zmiany samogłosek a^{patah} & e^{segol} → e^{szewa} & o^{cholem}.[*] Oznacza to, że gdyby imię Boże wymawiano Jahwe, to nie ma żadnych przeciwwskazań, aby teoforyczne imiona nie mogły zawierać punktacji wskazującej odczyt np. „**Jahwe**natan”, „**Jahwe**jada”, „**Jahwe**asz” itd.

Wiem o tym i zauważyłem, że w TH teoforyczny element na końcu imion jest ***–jāhū*** lub ***–jā***. Na pierwszy rzut oka może to wprowadzać zamieszanie. Wielu się zastanawia: dlaczego teoforyczny element jest inny na początku i na końcu imion żydowskich? Odpowiedź jest prosta: ma to związek z akcentem.

Np. w imieniu ***Jeszajáhu*** akcent pada na przedostatnią sylabę. Zatem wymowa ***Jeszaj^{é}ho*** byłaby technicznie niewykonalna, bo przecież nie da się postawić akcentu na ultrakrótkiej *šewā* (^{e}), prawda? Końcowy teoforyczny element nie może więc zawierać *šewy*, ale może ona występować na początku imienia. Akcent wymaga samogłoski *qāmēṣ* (długie *æ*). Końcowa sylaba otwarta również wymaga długiej samogłoski, a trzecia spółgłoska *w* w ***jhw*** przechodzi w samogłoskę *ū*. Tak więc z powodu reguł rządzących akcentem na końcu imion teoforyczny element staje się ***-jāhū*** lub kiedy końcowa sylaba ulega elizji (wypada), to staje się ***-jā***, natomiast na początku imienia teoforyczny element będzie ***J^{e}hō-***.

Podstawę dla końcowej sylaby **wa** można dostrzec w egipskim hieroglificznym zapisie imienia Bożego (XIV wiek p.n.e.) oraz akadyjskim sylabicznym zapisie imienia Bożego (VI wiek p.n.e). Są to dane, który wyszły na światło dzienne stosunkowo niedawno.

Inskrypcja w świątyni Amenhotepa III w Soleb w Sudanie (ok. 1370 r. p.n.e.)

EGIPSKI **AKADYJSKI**

i-h-wa **ie-’o-wa**

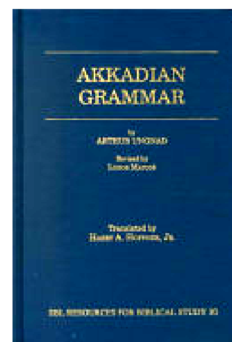
[*] Gdyby chciał Pan poznać lingwistyczne podstawy dla tego stwierdzenia, mogę je przedstawić w emailu.

W pewnym online słowniku języka akadyjskiego jest tak:

𒈠	**MA** (PEŠ$_3$, PEŠŠE, WA$_6$) (ePSD; Akkadian Dictionary)	552	342

UWAGA: **ie-’o-wa** to *fonetyczna* transkrypcja. Można by też podać transkrypcję **ie-ho-wa**, ale *w akadzie nie ma spółgłoski gardłowej „h”*. W transkrypcji **h** sygnalizuje się znakiem ’/‘. Zwykła transkrypcja byłaby **ie-’u-wa**. Dlaczego? Język akadyjski nie zawiera samogłoski **o**, ale znak 𒌑 reprezentuje zarówno dźwięk „o”, jak i „u” (Arthur Ungnad, ***Akkadian Grammar***, 1992, s. 13, https://archive.org/details/akkadiangrammar0000ungn). Należy też rozumieć, że zapis **’/‘u**, może reprezentować następujące dźwięki:

- ’u [*alef* + u]	- ‘u [*ajin* + u]	- hū [*he* + u]	- ḫū [*het* + u]
- ’o [*alef* + o]	- ‘o [*ajin* + o]	- hō [*he* + o]	- ḫō [*het* + o]

Być może będzie Pan replikował, że w odnośnej literaturze naukowej często podaje się odczyt **ia-a-ma**. Wiem o tym. Odczyt **ia-a-ma** opiera się na najczęstszym znaczeniu danego akadyjskiego znaku, które są wieloznaczne, dlatego *nie jest jedynym możliwym odczytem wchodzącym w grę*. O ostatecznym wyborze znaczenia danego znaku decydują różne względy. Dobrze jest też pamiętać, że ten wyraz nie jest rdzennie akadyjski, lecz odzwierciedla *hebrajską fonetykę* imienia Bożego. Jestem zainteresowany tylko konkretnymi *lingwistycznymi argumentami*, że odczyt **ie-’o-wa** jest *niemożliwy*, nie opiniami.

Powyższe dane nie podaję jako *dowód* lub *dogmat*, że wokalizacja **Jehowa** jest absolutnie poprawna, lecz jako *świadectwo* mocno sugerujące taką możliwość, dlatego w obecnym stanie wiedzy naukowej nie można nonszalancko wykluczać z gry tej formy imienia Bożego.

Nie jest prawdą, że przez połączenie dwóch słów hebrajskich "Adonaj" oraz "Elohim" powstała wymowa *Jehowah*.

Zgadzam się z tym spostrzeżeniem, ale moja zgoda nie wynika z podzielania Pana argumentów, lecz z następującego powodu: skoro w TM mamy *w kilkudziesięciu miejscach* zapis יְהֹוָה (=**$J_eH_oW_aH$**) i *w tym samym tekście* mamy też zapis **$J_eH_oW_iH$**, więc moim zdaniem taka sytuacja wskazuje, że domniemana synteza samogłosek pochodzących z dwóch terminów nie miała miejsca.

Jeżeli w literaturze ŚJ pogląd ten nie jest już powtarzany od 1980 roku, to niewykluczone, że został milcząco zarzucony.

Świadkowie Jehowy by zneutralizować imię Boże *Jahwe* powołali się na:

ostatecznie postać „Jehowa". Niemniej wielu znawców języka hebrajskiego twierdzi, że bardziej poprawna jest forma „Jahwe". Tymczasem Rudolph Kittes, wydawca dzieła: *Biblia Hebraica*, we wszystkich edycjach oddaje hebrajski tetragram jako „Jehwah".

Dlaczego Rudolph Kittes w *Biblii Hebraica* oddaje hebrajski tetragram jako "Jehwah"? Dlatego, by w tym miejscu przeczytać "sema" (imię):

Pański argument jest bumerangowy. Skoro kieruje Pan uwagę na sztuczność formy „Jehwah” (odstawiam teraz na bok kwestię czy jest/nie jest ona sztuczna), to należy się tylko dziwić, że nie zauważył sztuczności formy „Jahwe”! Przecież *nigdzie* **w TM nie spotykamy opunktowania Tetragramu wskazującego na odczyt „Jahweh”**! Ten fakt powinien skłonić Pana do refleksji oraz wszystkich zwolenników formy Jahwe. Zwolennik formy Jahwe – Geoffrey H. Parke-Taylor – napisał:

„Możemy tylko zakładać, że *Jahwe* jest poprawną wymową”.

80 The Divine Name in the Bible

Although *Yahweh* seems to be a probable pronunciation of the Tetragrammaton, since *Yāhū* does not really account for the final *he*, there cannot be complete certainty about it. Once pronunciation of the name was proscribed, the correct way of pronouncing it eventually was lost. We can only surmise that *Yahweh* is the correct pronunciation. Murtonen states, “The pronunciation of the tetragram was forgotten because of 1) the threat that Yhwh ‘will not hold him guiltless that taketh his name in vain,’ and 2) the unnaturalness of the circumstance that a god who was regarded as the only god in the whole universe had a proper name.”[8]

יהוה

YAHWEH: THE DIVINE NAME IN THE BIBLE

G.H.Parke-Taylor

Yahweh: The Divine Name in the Bible, 1975, s. 80

Część uczonych nie ma romantycznego spojrzenia na formę Jahwe, ponieważ bliższe oględziny tego, na czym ona stoi, odsłaniają poważne problemy (na końcu tego opracowania poruszam nieco szerzej ten wątek, aczkolwiek niewyczerpująco).

Argument odwołujący się do okoliczności, że „wielu znawców hebrajszczyzny” (czy nawet do większości z nich) niekoniecznie oznacza, że jest mocny. Np. *większość* współczesnych uczonych opowiada się za taką czy inną wersją teorii ewolucji, nie za koncepcją Stwórcy. Czy bazując na tej samej przesłance — gwoli konsekwencji — odrzuci Pan wiarę w Boga? Nie sądzę.

Chociaż w XX i XXI w. przekonanie o poprawności formy Jahwe stanowi pogląd większościowy, to jednak stoimy też w obliczu faktu, że **464 tłumaczy użyło formę Jehowa** w zakresie NT. Wedle moich badań, ze statystycznego punktu widzenia *forma „Jehowa” to najczęściej używana forma imienia Bożego w przekładzie*. Oznacza to, że *przekonanie większości dzisiejszych hebraistów o poprawności formy „Jahwe” nie przełożyło się na pogląd większościowy pośród tłumaczy Biblii* i sugeruje, że dzisiejszy pogląd większościowy może nie mieć tak dobrych podwalin naukowych, jak się zakłada. Nie chciałbym być źle zrozumianym: *mój wniosek z danych statystycznych nie stanowi argumentu na rzecz poprawności formy Jehowa*. Wspominam o tym tylko po to, aby nie pomniejszał Pan skali poparcia dla formy Jehowa, bo po prostu nie ma ku temu podstaw.

Jehovah	**151**
Jehovah	**5**
JEHOVAH	**4**
JeHoVaH	**1**
J^{e}hovah	**1**
JEHOVAH	**2**
Jéhovah	**6**
Jehova	**98**
Jehová	**11**
Jĕhova	**5**
Jehôva	**2**
JEHOVA	**3**
Jéhova	**1**
Jehova	**1**
jehova	**1**
Yehova	**48**
YEHOVA	**2**
YEHOVA	**4**
Yehov̌a	**1**
Yehōva	**1**
Yehová	**1**
Iehova	**40**
Iehōva	**4**
IEHOVA	**1**
IEHOVÀ	**1**
	395

Yehovah	**19**
YEHOVAH	**5**
YeHoVá-H	**1**
Yehováh	**2**
YEHOVAH	**3**
Yehovah (יהוה)	**1**
YēHôVâH (יְהוָֹה)	**1**
Yehowa	**11**
يَهْوَة [=yehowa]	**1**
يهوة [=yehowa]	**1**
Jehowa	**9**
Iéhovah	**2**
Iehôvah	**1**
Yehowah	**2**
YEHOWAH	**1**
Iehowa	**2**
Altíssimo Deus Yehovah	**1**
’Ιεχωϐα̃	**1**
Йегова	**1**
Йehова	**1**
యెహోవా [=Yehōvā]	**1**
ເຢໂຫວາ [=Yehowā]	**1**
YE-HO-WV v = a	**1**
	69

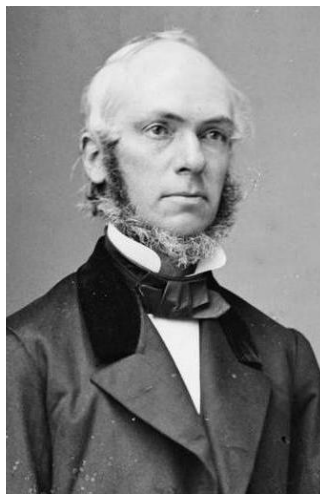
Yahweh	**116**
ยาห์เวห์ [=Yāhweh]	**1**
Jahwe	**10**
JAHWE	**2**
Яхве	**2**
Йахве	**1**
Jахве	**1**
Yahveh	**5**
Yahvéh	**1**
YAHVEH יהוה	**1**
Yahvéh יהוה YHVH	**1**
Yah Veh	**1**
Yah Veh	**1**
Jahve	**5**
Jahvè	**1**
Jahweh	**2**
JAHWEH	**1**
JaHWeH	**1**
Yahve	**3**
Yahwe	**3**
Γιαχβέ	**1**
Iahve	**1**
Iáhve	**1**
Jahvèh	**1**
	163

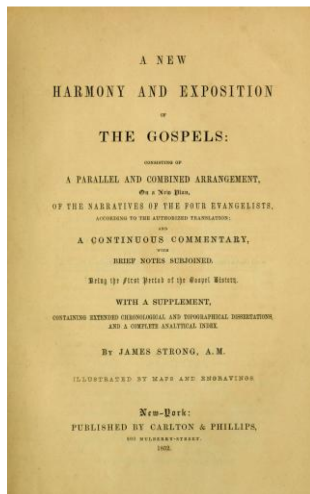
Istnieje mnóstwo uczonych akceptujących jedną z trójsylabicznych form imienia Bożego, włącznie z formą Jehowa. Wymienię tylko głośniejsze nazwiska:

James Strong	**Jehovah**	Rolf J. Furuli	**Yehōwā**
Sigmunt Mowinckel	**Yahowah**	Al Garza	**Yehovah**
R. Laird Harris	**Jahoweh**	Gilles C. H. Nullens	**Yehovah**
Franz J. Delitzsch	**Yahavah**	Paul L. B. Drach	**Yehova**
George W. Buchanan	**Yahowah**	Matteo Pierro	**Geova**
Emanuel Tov	**Yehowah** (prawdopodobnie)	Max Reisel	**Yehuah/Yahuah**
Nehemia Gordon	**Yehowah**	Won W. Lee	**I-eH-U-A / Iehoua**
Gérard Gertoux	**Yehowâh**		

Warto podkreślić, że swego czasu **czołowy leksykograf** **James Strong** posługiwał się formą „Jehovah”.

James STRONG, ***A New Harmony and Exposition of the Gospels*** (1852)
[zawiera 2 przekłady: literalny i parafrazę]

A NEW
HARMONY AND EXPOSITION
OF
THE GOSPELS:
CONSISTING OF
A PARALLEL AND COMBINED ARRANGEMENT,
On a New Plan,
OF THE NARRATIVES OF THE FOUR EVANGELISTS,
ACCORDING TO THE AUTHORIZED TRANSLATION:
AND
A CONTINUOUS COMMENTARY,
WITH
BRIEF NOTES SUBJOINED.
Being the First Period of the Gospel History.
WITH A SUPPLEMENT,
CONTAINING EXTENDED CHRONOLOGICAL AND TOPOGRAPHICAL DISSERTATIONS,
AND A COMPLETE ANALYTICAL INDEX.
BY JAMES STRONG, A.M.
ILLUSTRATED BY MAPS AND ENGRAVINGS
New-York:
PUBLISHED BY CARLTON & PHILLIPS,
MULBERRY-STREET.

The Question of the Greatest Commandment.

MARK XII. tribes of Israel: Jehovah our God is the sole Deity, and claims the undivided homage of His people; [30] therefore you must yield Him the supreme affection of your hearts and service of your lives.' [31] The second duty in importance to this is as follows, resembling and growing out of the former: 'Love your fellow with the same kindly concern for his welfare, as you entertain toward yourself.' † These two constitute the chief requirements of God, [a] and form the basis of the entire teaching of the 'Law' as well as of the 'Prophets.' | "

The Lawyer's Hopefulness.

[32] "Yes, indeed," returned the jurist, [his narrow views yielding before this lofty morality,] "there is only one true God; and, as you say, [33] to observe these two precepts in their appropriate spirit, is, it must be confessed, a more acceptable devotion to Him than to offer ever so many *hol'ocausts* [i. e. animals, every piece of whose carcasses is burnt in sacrifice] and sacrificial services." [34] Struck with this candid perception of religious truth [in so unlooked-for a quarter], Jesus rejoined, "[With a little more hearty pursuance of such sentiments as you have just now expressed], you may soon become a member of the 'Reign of the Divine Messiah!'"

Jehovah 34 razy:

Mt 2[6;] 4[7,10;] 5[33;] 15[31;] 22[[17],21,31,32,44;] 24[29;] 26[31;] 27[10]
Mk 5[19;] 7[[6],10;] 12[29a]
Łk 1[32,35,68;] 2[26;] 3[4,[6];] 4[18;] 7[16,[27];] 10[27;] 13[[5];] Jn 1[23;] 3[18;] 6[[31],45;] 10[34,35]

https://archive.org/details/newharmonyexposi00stro 17-12-2018

Dopóki będzie Pan łączył narodziny formy „Jehowa" ze znakami samogłoskowymi pożyczonymi od innych słów przy Tetragramie w TM, dopóty będzie istniała różnica zdań między nami, będzie przeciwnikiem tej formy imienia Bożego i będzie pozostawał nieprzemakalny na wszelkie argumenty pro Jehowa.

Grzegorz Kaszyński

□

DODATEK

Dlaczego część uczonych odrzuca formę Jahwe?

Prof. Bernardus D. Eerdmans wyjaśnia:

> TEODORET mówi, że Samarytanie używali imię Jabai (Ἰαβαι). W traktacie *Quaestiones in Exodus* (tamże t. 1, s. 133) zapisał je w formie Jabe (Ἰαβὲ*). Te pasaże skłoniły uczonych do podstawienia samogłosek z samarytańskiego Jabe do oryginalnych hebrajskich spółgłosek, co dało wymowę Jahwe. Ale **jest to tylko supozycja** (*this is a mere guess*). Nie zgadza się to jednak z innymi pasażami u TEODORETA i jest pozbawione historycznego prawdopodobieństwa (s. 2, pogrubienie dodane).

Po zwróceniu uwagi na wzajemną nienawiść między Żydami a Samarytanami i kontrasty zachodzące w zakresie wielbienia Boga, prof. Eerdmans o tych ostatnich pisze:

> Na tej podstawie można bezpiecznie założyć, że Samarytanie mieli własną wymowę świętego Imienia. Z tego względu **nie należy traktować wymowy samarytańskiej jako świadectwo na rzecz wymowy żydowskiej** (…) (s. 3). Z tych pasaży płynie wniosek, że TEODORET wiedział o tym, że samarytańska wymowa **była odmienna od hebrajskiej**.
>
> Dowody ze strony innych starożytnych autorów nie przemawiają na korzyść nowopowstałego terminu Jahwe (s. 4, 5, pogrubienie dodane).

EERDMANS, „The Name Jahu", *Oudtestamentische Studiën*, Leiden, Vol. 5, 1948, s. 1-29
https://archive.org/details/oudtestamentisch0005unse

Zdaniem dra Maxa Reisela samarytańska forma Ἰαβέ jest bezwartościowa, jeśli chodzi o ważny starożytny punkt odniesienia rzutujący na żydowski odczyt Tetragramu (s. 58).

> We have stated that the Samaritan indications of pronunciation cannot prove anything for the original cultic pronunciation. 'Ιαβε is therefore of no value for our purpose.

Jego zdaniem zwolennicy formy „YaHWeH" „przeoczają *trzy* ważne fakty" (s. 56).

> The advocates of the YaHWeH pronunciation found additional support in the fact that it was defended as early as the fourth century C.E., by Epiphanius, on the basis of the above-mentioned verses of Exodus[301], and that, also in the 4th century C.E., Theodoretus quoted 'Ιαβαι or 'Ιαβε as the Samaritan pronunciation.[302]
> However, they overlooked *three* important facts.

REISEL, ***The Mysterious Name of Y.H.W.H. – The Tetragrammaton in connection with the names of EHYEH ašer EHYEH – Hūhā – and Šem Hammᵉphôraš***, Studia Semitica Neerlandica 2
Van Gorcum & Comp., N.V. – G. A. Hak & Dr. H. J. Prakke, Assen 1957, zob. s. 56-58
https://pl.annas-archive.org/md5/5c1bd2b52aaa4bfb1a7deae908c795fa

REISEL, ***Observations on* אהיה אשר אהיה**,
Van Gorcum & Comp., N.V. - G. A. Hak & Dr H. J. Prakke, Assen 1957, s. 56
https://archive.org/details/observationsoneh0000reis

Dr Arthur Lukyn Williams w swoich dwóch artykułach wykazał wątpliwą wartość popularnej obecnie formy „Jahwe".

---

* *Ι* miało dźwięk „y", a *β* miało dźwięk zbliżony do „w". Ephraim Avigdor Speiser napisał: „Grecy nie mają adekwatnego ekwiwalentu dla hebrajskiej [spółgłoski] ו" („The Pronunciation of Hebrew Based Chiefly on the Transliterations in the Hexapla: The Laryngals", *The Jewish Quarterly Review*, Vol. 23, 1932-33, s. 258, https://booksc.xyz/book/15583944/c630c1 [20-12-2019]).

Jăhwéh nie jest Imieniem, lecz tylko surogatem.

Williams, The Tetragrammaton — Jahweh, Name or Surrogate? 269

fresh evidence, but this is to the fact that Jăhwéh is not Name but only surrogate.

Wszystko wskazuje na to, a nawet niemal dowodzi, że
Jăhwéh nie było poprawną wymową Tetragramatonu.

(ii) But this very evidence indicates, nay almost proves, that Jăhwéh was not the true pronunciation of the Tetragrammaton, but only one of the many surrogates employed to represent it. The Name

WILLIAMS, „The Tetragrammaton — Jahweh, Name or Surrogate?"
Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, Berlin, Vol. LIV, Nr 13/1936, s. 262-269
WILLIAMS, „YĀHŌh", *The Journal of Theological Studies*, Oxford, Vol. XXVIII, Nr 4, April 1927, s. 280, 283 [276-283]
https://pl.booksc.org/book/45251212/c2d5b9

Francis C. Burkitt podziela zdanie dr Williamsa.

BURKITT, „Yahweh or Yahoh: Additional Note"
The Journal of Theological Studies, Vol. XXVIII, 1927, s. 407 [407-409]
https://booksc.xyz/book/43403423/80ada5

Na inny problem zwrócił uwagę prof. Daniel D. Luckenbill (University of Chicago). Otóż w ST i w aramejskich papirusach z Elefantyny

żadne osobiste imię nie zawiera elementu imienia Jahwe.#

First of all, we must bear in mind that there are no personal names containing the element Yahweh (יהוה), either in the Old Testament itself or in the extra-biblical sources (the Aramaic papyri found at Elephantine).

LUCKENBILL, „The Pronunciation of the Name of the God of Israel"
American Journal of Semitic Languages and Literatures
Chicago, Vol. 40/4, July 1924, s. 278 [277-283]
https://booksc.xyz/book/22118888/56d4bf

Prof. Robert Laird Harris (Covenant Theological Seminary), znawca gramatyki hebrajskiej, który brał udział w pracach nad *New International Version*, napisał:

Forma *yahwêh* jest więc niepoprawną **hybrydą** złożoną z wczesnego *w* i późnego *-êh*.
(…) Jahwe jest niepoprawną [formą imienia Bożego].

lamedh-he ending? The form *yahwêh* is thus an incorrect hybrid form with an early *w* and a late *-êh*. The initial *ya-* is incorrect for

HARRIS, „The Pronunciation of the Tetragram"
w: John H. SKILTON (gł. wyd.), ***The Law and the Prophets: Old Testament Studies Prepared in Honor of Oswald Thompson Allis***, Presbyterian and Reformed Publishing Co., Phillipsburg 1974, s. 220, 224
https://archive.org/details/lawprophetsoldte0000unse

J. Barton Payne (Covenant Theological Seminary, St. Louis, USA), autor słownikowego hasła „הָוָה (*hāwâ*): Yahweh", zauważa kolejny problem:

W rzeczywistości istnieje problem z wymową „Jahwe". Jest to **dziwna zbitka starego i młodego elementu**. (…) Zatem [litera] „*w*" w imieniu Jahwe reprezentuje wymowę z czasów przedmojżeszowych, natomiast końcowe „*eh*" reprezentuje formę prawdopodobnie z czasów postdawidowych.

Niektórzy mogą próbować wskazać kilka „wyjątków". Ale te przykłady wskazują na obecność krótkiej formy „Jah". Nie można ich traktować jako dowód na rzecz *dwusylabowej* wersji „Jahwe". Jeśli normą jest element *Jeho-*, to jednoczesne utrzymywanie się na początku imion żydowskich wersji „Jahwe" byłoby doprawdy osobliwą sytuacją.

mentioned. Actually, there is a problem with the pronunciation "Yahweh." It is a strange combination of old and late elements. The first extra-Biblical occurrence of the name is in the Moabite Stone of about 850 B.C. At that time vowel letters were just beginning to be used in Hebrew. If YHWH represents a spelling earlier than 900 B.C. (as would seem likely), the final "*h*" should have been pronounced. The pronunciation Yahweh assumes the ending of a lamed-he verb, but these verbs in Moses' day ended in a "*y*" (cf. for *bānâ* the Ug. impf. *ybny*). So the ending "*eh*" is a late form. But in Hebrew in late times a "*w*" that began a word or syllable changed to "*y*" (as in the pe-waw verbs and the verb *hāyâ* itself). So the "*w*" of Yahweh represents a pre-mosaic pronunciation but the final "*eh*" represents probably a post-davidic form.

PAYNE w: R. Laird HARRIS – Gleason L. ARCHER, Jr. – Bruce K. WALTKE (wyd.)
Theological Wordbook of the Old Testament, t. 1, Moody Press, Chicago 1980, s. 210
https://archive.org/details/theologicalwordb01harr

Dr Evan C. B. MacLaurin, wykładowca na Wydziale Studiów Semickich Uniwersytetu Sydnejskiego, dokładnie badał starożytne imiona izraelskie (biblijne i pozabiblijne). Doszedł do następującego wniosku:

Należy jeszcze raz podkreślić, że **nie ma przekonujących dowodów starożytnych** na to, by kiedykolwiek wymawiano to imię jako Jahwe (s. 461).

YHWH

THE ORIGIN OF THE TETRAGRAMMATON*

BY

E. C. B. MACLAURIN
Sydney

It should be repeated that there is no conclusive early evidence that the name was ever pronounced Yahweh but there is plenty of early evidence for Hū', Yah, Yo-, Yau-, -yah and perhaps -yo. Yahu is

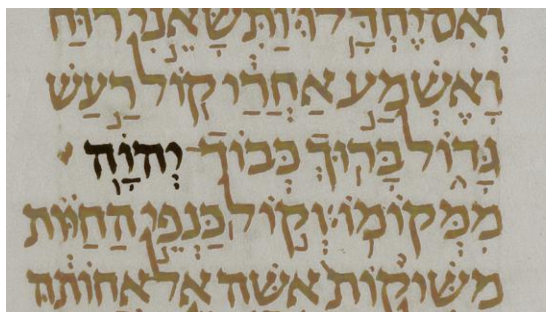
W sprawie wygłosu „ēh" zauważył on, że

masoreci nie zdradzają wiedzy na ten temat (s. 441).

MACLAURIN, „YHWH. The Origin of the Tetragrammaton"
Vetus Testamentum, Sidney, Vol. 12, October 1962, s. 439-463

MacLaurin napisał też:
„W rzeczywistości Wyj. iii 14 nie wspiera przypuszczalnej wokalizacji Jahwe" (s. 455)
https://archive.org/details/e.-c.-b.-mac-laurin-yhwh-the-origin-of-the-tetragrammaton

Warto uświadomić sobie to, co twierdzi MacLaurin: jeśli **„nie ma przekonujących dowodów starożytnych na to, by kiedykolwiek wymawiano to imię jako Jahwe"**, oznacza to, że forma „Jahwe" jest stosunkowo młodym kompozytem — z XVI wieku (Gilbert Génébrard), a więc młodsza od formy Jehowa (*Codex Cairo* /na zdjęciu/ pokazuje, że forma יְהֹוָה została użyta w IX wieku n.e.).

ואם יחדלו ותשאני רוח
ואשמע אחרי קול רעש
גדול ברוך כבוד יהוה
ממקומו וקול כנפי החיות
משיקות אשה אל אחותה

W Glosariuszu zawartym w zrewidowanej wersji francuskiego przekładu Biblii Louisa Segonda czytamy:

> W niektórych nowszych przekładach używa się formy *Yahvé*, opartej na kilku świadectwach starożytnych, ale **nie są one miarodajne**.

SEGOND, ***La Sainte Bible***
Société biblique française, 1978, „Glossaire", s. 9

Dwa inne argumenty przeciwko formie Jahwe (i wszystkim innym 2-sylabowym formom):

1)

יה	1 sylaba
יהו	2 sylaby
יהוה	… 2 sylaby?

2) Jeśli יהוה należy brać jako wyraz 2-sylabowy, czy Żydzi odczuliby potrzebę skracania imienia złożonego z 2 sylab (i to jeszcze w dwóch wersjach)?

Czy wyrażenie ʽΑλληλουϊά stanowi lingwistyczny dowód na rzecz formy Jahwe?

Bazując na greckim zapisie ʽΑλληλουϊά zwolennicy formy Jahwe argumentują, że imię Boże musi się zaczynać „Jah-". Jest to złudny argument. Dlaczego?

1) Krótka forma imienia Bożego może się różnić od pełnego brzmienia i wyraźnie to widzimy po *innych punktach samogłoskowych* w obu tych formach, gdy bezpośrednio ze sobą sąsiadują.

Iz 12:2	יָהּ יְהוָה
Iz 26:4	בְּיָהּ יְהוָה

2) Na jedyną samogłoskę w imieniu JAH *pada akcent*. Dlatego krótka forma imienia Bożego nie mogłaby brzmieć JEH, bo technicznie nie da się postawić akcentu na ultrakrótkiej samogłosce ְ e (*szewa*). Do akcentu potrzebna jest długa samogłoska i w tym przypadku jest nią „a".

W „Przedmowie" do katolickiego przekładu *Holy Bible: Updated New American Standard Bible* (2007) czytamy:

> Wiadomo, że od wielu lat imię JHWH jest transliterowane jako Jahwe, jednak **nie ma całkowitej pewności co do tej wymowy**.

Holy Bible: Updated NASB
The Lockman Foundation, La Habra /California/ 2007, Preface, s. ii
https://archive.org/details/holybibleupdated0000unse

Można powiedzieć więcej: popularność formy Jahwe nie tylko stoi na niepewnym fundamencie, ale raczej zwodniczym i wszystko wskazuje, że jest ‘błędna’.

George W. BUCHANAN, ***The Gospel of Matthew***
t. 1, New York 1996, s. 49, 50
https://books.google.pl/books?id=JLlLAwAAQBAJ